HISTRIA

3

Godišnjak Istarskog povijesnog društva
Rivista della Società Storica Istriana
Revija Istrskega zgodovinskega društva
The Istrian Historical Society Review

2013.
ISSN 1848-1183

Prima Esposizione Provinciale Istriana. Prva istrska pokrajinska razstava – 100 let / Prima esposizione provinciale istriana – 100 anni / Prva istarska pokrajinska izložba – 100 godina / Erste istrianische Landesausstellung – 100 Jahre, ur. Dean Krmac, serija Histria Documentum, II, Koper – Capodistria: Histria editiones, 2010., 160 str.

Četverojezična monografija popratna je publikacija istoimene izložbe postavljene 2010. u sklopu projekta *Prva istrska pokrajinska razstava – 100 let / Prima esposizione provinciale istriana – 100 anni / Prva istarska pokrajinska izložba – 100 godina / Erste istrianische Landesausstellung – 100 Jahre* u organizaciji Humanističkoga društva Histria iz Kopra i u suradnji s Talijanskom unijom i Narodnim sveučilištem u Trstu te partnerima Gradskim muzejima povijesti i umjetnosti iz Trsta, Zajednicom Talijana Santorio Santorio iz Kopra, Povijesnim i pomorskim muzejom Istre – Museo storico e navale dell'Istria iz Pule, Etnografskim muzejom Istre – Museo etnografico dell'Istria iz Pazina i Talijanskim centrom za promociju, kulturu, obrazovanje i razvoj Carlo Combi iz Kopra. Uredništvo čine glavni urednik Dean Krmac te Brigitta Mader, Deborah Rogoznica, Tajana Ujčić, Salvator Žitko i Matej Župančič.

Monografija se sastoji od dva sadržajna dijela – povijesnoga pregleda i konteksta nastanka Prve istarske pokrajinske izložbe 1910. te kataloga fotografija s istoimene izložbe organizirane povodom njezine stote obljetnice 2010. godine. U uvodnoj riječi „Zaborav i sjećanje: Prva istarska pokrajinska izložba" (10) Matej Župančič i Dean Krmac upoznaju nas s idejom i inicijativom Humanističkoga društva Histria iz Kopra za projekt obilježavanja stote obljetnice Prve istarske pokrajinske izložbe, a kroz sažet i objektivan povijesni pregled izložbe koja je ostavila traga na političkoj, gospodarskoj i društvenoj sceni istarske povijesti na trideset i devet stranica teksta provode nas Brigitta Mader i Salvator Žitko. Okolnosti u Istri na koncu 19. i početku 20. stoljeća (15-19) te odabir Kopra kao mjesta za održavanje izložbe opisani su kao rezultat razvoja političko-upravnoga oblikovanja istarskoga poluotoka nakon 1861., kada je Istarska markgrofovija dobila samostalnu upravu. Gospodarski, stvaralački i politički čimbenici koji su utjecali na održavanje izložbe izneseni su u tekstu „Zamisao i pripreme za postavljanje Izložbe" (19-25). Bogata svjetska izložbena djelatnost iz 19. stoljeća utjecala je i na Istru. Predstavljanje povijesnih, kulturnih i gospodarskih zname-

nitosti Pokrajine postalo je želja trgovačkih, industrijskih i poduzetničkih krugova Istre. Godine 1905. započele su prve pripreme i prikupljena su početna sredstva za organizaciju Prve istarske pokrajinske izložbe, a 1907. uspostavlja se i Pripremni odbor izložbe, koji su činili brojni stručnjaci iz političkoga, financijskoga i gospodarskoga života. Počasni predsjednik bio je pokrajinski poglavar Lodovico Rizzi, čiji je glavni zadatak bio stvaranje nacionalnoga sporazuma talijanske i slavenske strane kako bi svi sudjelovali na izložbi. Stvarnu je dužnost predsjednika Odbora obavljao predsjednik Pokrajinskoga agrarnog vijeća Bortolo Sardotsch pod čijim je ravnanjem Kopar odabran za mjesto održavanja izložbe. Godine 1909. predstavljen je program i Opći pravilnik Izložbe, a upravljanje je povjereno Izvršnom odboru na čelu s predsjednikom Trgovačke i industrijske komore u Rovinju Giorgiom Vianellijem. Uz niz organizacijskih odbora – Odbor za pripremu i izradu nacrta izložbe, Tehnički odbor i Odbor za prijeme i priredbe – i prepoznatljiv plakat tršćanskoga slikara Argija Orella (prikazan na koricama monografije) izložba je 1910. bila spremna za ostvarenje.

Tekstom „Kroz Izložbu" (25-35) autori nas detaljno upoznaju s podacima o otvorenju izložbe i njezinu postavu na koparskom Trgu Brolo. Izložba je otvorena 1. svibnja 1910. uz pozdravni govor pokrajinskoga poglavara Lodovica Rizzija te zvukove koparskoga gradskog orkestra pod ravnanjem maestra Giuseppea Mariottija koji je posebno za tu prigodu skladao svečanu simfonijsku koračnicu „Sloga i napredak". Cijena ulaznice iznosila je 1 krunu, a posjetitelji su izložbu mogli razgledati svaki dan od 8 do 21 sat. Prema prikazanom planu izložbenoga prostora obuhvaćala je čak 73 točke, a bila je podijeljena na sedam tematskih cjelina. Impozantni ulazni portal u obliku rimskoga slavoluka koji je postavio inženjer Renato Nobile odražavao je veličinu onoga što se na izložbi moglo očekivati. Nadalje se u tekstu detaljno navode i opisuju popratne prostorije na izložbi. Najvećim su dijelom opisane prostorije – paviljoni postava, njihove lokacije i izloženi eksponati. Prvi paviljon bio je posvećen pomorstvu, drugi tematskoj cjelini Kupališta, lječilišta, ljetovališta i sport. Najveću površinu obuhvaćale su tematske cjeline Poljoprivreda te Umjetnost, znanost i književnost, koje su se prostirale na lokacijama crkve sv. Jakova i nekadašnjem samostanu sv. Klare. Nakon navedenih odjela, u dvjema dvoranama bili su izloženi predmeti koji se odnose na lokalnu samoupravu i zdravstvene ustanove, a zatim na školstvo i socijalnu skrb. U prizemlju i izvan samostana bila je organizirana cjelina

posvećena obrtima. Uz nekoliko popratnih ilustracija – ulaznice za izložbu sačuvane u fundusu Povijesnoga i pomorskoga muzeja Istre te plana izložbe iz originalnoga kataloga – autori nam iscrpno dočaravaju izgled i atmosferu ove sveobuhvatne izložbe koja je postala uzorom za veliku Jadransku izložbu (*Adriaausstellung*) 1913. u Beču. Pozitivni odjeci Izložbe (35-39) izneseni su kroz zapise austrijskoga nadvojvode Ludovika Salvatora, strastvenoga posjetitelja velikih svjetskih izložbi, a negativni kroz izvješća organizatora na zasjedanju Istarskoga pokrajinskoga sabora u listopadu 1910. godine. Na koncu prvoga, povijesnoga dijela monografije autori ostavljaju prostor za daljnje promišljanje i temeljitu i nepristranu ocjenu Prve istarske pokrajinske izložbe te njezine važne učinke u prošlosti Kopra i Istre.

U drugom dijelu publikacije autorski tim (Dean Krmac, Brigitta Mader, Deborah Rogoznica, Tajana Ujčić, Salvator Žitko i Matej Župančič) predstavlja muzeološki pristup fotografskoj građi s Prve istarske pokrajinske izložbe na temelju koje je postavljena i istoimena izložba u organizaciji Humanističkoga društva Histria iz Kopra. Navodi se kako se fundusu Fototeke Gradskih muzeja povijesti i umjetnosti u Trstu (*Civici musei di Storia ed Arte di Trieste*) čuva serija dokumentarne fotografske grade pod nazivom „Prva istarska izložba" (*Prima esposizione istriana*). Riječ je o 87 snimaka snimljenih u razdoblju od travnja do srpnja 1910. koje su snimili fotografi Giuseppe i Biagio Padovan te Pietro Opiglia. Manji dio odnosi se na pozitive na papiru formata 13x18 cm, dok veći dio čine negativi na staklu dimenzija 18x24 cm, izrađeni u tehnici srebrno-želatinske emulzije, a koji su u zadovoljavajućem stanju da bi se mogli rabiti.

„Katalogu snimaka" (49-157) posvećen je najobimniji dio publikacije. Prema odabiru uredništva, predstavljeno je 57 snimaka postava izložbe u Kopru. Odabrani su tako da prate izgled eksterijera izložbenoga kompleksa i interijera izložbenoga postava. Svaki snimak popraćen je kratkim opisom i objašnjenjem. Sedam ih prikazuje panoramu, eksterijer izložbenih i izgled popratnih prostora na središnjem koparskom Trgu Brolo. Valja istaknuti snimak koji prikazuje impozantni ulazni portal koji je demontiran odmah nakon zatvaranja izložbe. Nadalje pratimo snimke prema izložbenim cjelinama. Za cjelinu koja se odnosi na pomorstvo i morska zanimanja nalazimo šest snimaka. Na njima su predstavljena brodarska poduzeća Austrijski Lloyd i Parobrodarsko društvo Istria iz Trsta, različiti proizvodači ribarske opreme i proizvoda poput tvrtki Olivetti & Comuzzi, Giovanni Depangher

& Co. te obrtnika Luigija Peritza iz Trsta. S dva snimka prikazana je cjelina koja se odnosila na kupališta, lječilišta, ljetovališta i sport. Čak dvadeset snimaka prikazuje interijer prostora u kojem su bili izloženi predmeti s područja umjetnosti, znanosti i književnosti. Velik dio prikazuje dvoranu s izloženim predmetima sakralne umjetnosti. Osim njih, vrijedi istaknuti snimak vitrine s izloženim predmetima iz ostavštine skladatelja Giuseppea Tartinija, dvoranu s izloženim fotografijama poznatih fotografa, snimak drvenoga modela pulskoga amfiteatra autora Giovannija Mora (koji je naručio nadvojvoda Ferdinand Maksimilijan) te snimke etnografske grade i obimnih slikarskih i kiparskih opusa. Na školstvo i socijalnu skrb odnose se četiri snimka s izlošcima nastavnika Emilija Piccolija iz Momjana te statističkim podacima radničkih naselja iz Poreča, Izole i Kopra. Cjelina koja predstavlja poljoprivredu predstavljena je na deset snimaka. Nalazimo snimke odjela za poljoprivrednu mehanizaciju, odjela za ulje i stočnu hranu, odjela kemijskih preparata, odjela za pošumljavanje, odjela Pokrajinskoga poljoprivrednog instituta iz Poreča, odjela vina, snimke izlaganja peradi i sitne stoke te voća i povrća. Dio postava o obrtima obuhvaćen je s osam snimaka na kojima je, između ostaloga, predstavljena tvrtka lončarskih proizvoda Pietro Sarcinelli iz Červinjana i tvornica proizvoda od sapuna Salvetti & Co. iz Pirana. Većina ovih iznimno vrijednih fotografija u ovoj je monografiji objavljena prvi put, a zahvaljujući autorima izložbe Deanu Krmcu, Deborah Rogoznica i Mateju Župančiču mogle su se pogledati na izložbi *Prva istarska pokrajinska izložba – 100 godina* koja je bila postavljena Kopru, Puli, Pazinu i Opatiji. Predstavljene fotografije iznimno su reprezentativne, a njihova dokumentarna i povijesna vrijednost otvara nebrojene mogućnosti za istraživanje, kako povijesnih, tako i muzeoloških tema s početka 20. stoljeća.

Katarina Pocedić

Juraj Dobrila (1812. – 1882.): povodom 200. obljetnice rođenja, katalog izložbe, autor izložbe i kataloga Markus Leideck, Posebno izdanje 24, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2012., 199 str.

Povodom 200. obljetnice rođenja biskupa Jurja Dobrile Državni arhiv u Pazinu organizirao je prigodnu izložbu u porečkom Episkopiju koju je kata-